

BRUGGEN OVER DE SAVA VERBINDEN DE OUDE BINNENSTAD VAN BELGRADO MET NOVI BEOGRAD

Te voet en (met gevaar voor eigen leven) per fiets doorkruiste ik de hoofdstad van Servië en bezocht markten, musea, volkswijken en nieuwbouwprojecten. Verschillende malen stak ik een van de zeven bruggen over de Donau en de Sava over, die de oude (binnen)stad met Novi Beograd en het ommeland verbinden. Mijn indruk: Belgrado heeft vooral behoefte aan *bridging*. Goede openbare ruimte kan daarbij helpen.

BRIDGING IN BRUGGENRIJK BELGRADO

In Servië is de kloof tussen arm en rijk significant groter dan in andere Europese landen. Hierom is 'bridging' (symbolische bruggen) tussen sociaal heterogene groepen, van de roma's in de sloppenwijken tot de bewoners van de nieuwe glimmende hoogbouw, essentieel. Al deze mensen hebben één ding gemeen: ze delen dezelfde stad. En wat is de plek waar alle groepen elkaar in potentie kunnen tegenkomen? Precies, de openbare ruimte!

Stari versus Novi Beograd

Stari Grad (Oude Stad) is een klein heuvelachtig stadsdeel, het hart van de stad Belgrado. Hier vind je oude poorten, de Joodse wijk en het Kalemegdan, gebouwd op Romeinse ruïnes van voor onze jaartelling. De stad met bijna 1,4 miljoen inwoners leunt zwaar op haar oude centrum. Daar zijn het nachtleven, een autovrij winkelgebied, de cultuur; het is waar men elkaar ontmoet.

TE GAST IN SERVIË

In oktober 2019 verbleef Kyra Kuitert, auteur van *Prettige Plekken*, *Handboek Mens & Openbare ruimte*, vijftien dagen in Belgrado op uitnodiging van het Institute of Urban Politics. Deze ngo houdt zich bezig met onderzoek, educatie, publicaties en activisme op het gebied van stedelijke ontwikkeling en bewonersinitiatieven. Kuitert analyseerde uiteenlopende plekken en projecten, wisselde van gedachten met vakgenoten en gaf een masterclass aan (landschaps)architecten en planologen.

KYRA KUITERT

Vlak na de Tweede Wereldoorlog trokken enorme hoeveelheden mensen van het platteland naar de stad, waardoor er behoefte was aan goedkope huisvesting. Aan de overkant van de Sava werd een hypermodern experiment in socialistische stedenbouw gestart: het surrealistische Novi

HOGЕ WOONTORENS UIT DE JAREN 50 IN NOVI BEOGRAD

Beograd, ofwel Nieuw Belgrado. In 1948 startte de bouw van deze immense en efficiënte betonnen jungle. Uiteindelijk is Novi Beograd met zo'n 300.000 inwoners een stad binnen een stad, met zo'n zeventig uniforme, hoge, betonnen woontorens.

Zoals in meer modernistische woonwijken zegvierde hier decennialang de anonimiteit. Gebouwen raakten besmeurd met graffiti, onderdoorgangen stonken naar urine en sommige binnenterreinen boden nauwelijks daglicht. Volgens Iva Čukić, een gepromoveerd stedenbouwkundige, had en heeft de wijk ook veel positieve kanten: "Hoewel Novi Beograd geen echt 'hart' heeft, zijn er op regelmatige afstand plekken voor ontmoeting, sporten en spelen: winkelcentra, scholen, kinderopvang en sport- en speelvoorzieningen. De brede boulevards bieden ruimte voor nieuwe fietspaden (waar de rest van de stad alleen maar van kan dromen) en het vele groen en de ligging langs de Donau en de Sava zorgen voor leefbaarheid."

Dubai aan de Donau

Er wordt anno 2019 weer druk gebouwd in Belgrado. De medewerkers van het instituut waar ik te gast ben zijn echter kritisch over de actuele stedenbouwkundige plannen: "De focus ligt voornamelijk op grote prestigeprojecten waar-

mee je kunt scoren, zoals de ontwikkeling van de rivierfronten. De meeste van dit soort mega-projecten worden uiteindelijk veel duurder dan gepland, zijn slecht uitgevoerd en van participatie is al helemaal geen sprake. Terwijl er voor de rest van de stad en de openbare ruimte nauwelijks geld beschikbaar is. Niemand durft het hardop te zeggen, maar er hangt een zweem van corruptie omheen."

Een van de grootste prestigeprojecten is het Riverfront-project op een voormalig industrieterrein. Het omvat ultramoderne hoogbouw met een groot winkelcentrum en sportgelegenheid, die in bijvoorbeeld Dubai niet zouden misstaan. Een groot deel van de buitenruimte is alleen toegankelijk voor bewoners, maar in de resterende openbare ruimte lijken kosten noch moeite gespaard qua materialen, beplanting en voorzieningen. Volgens Čukić is er één pijnlijk detail: "Ondanks de grote woningnood in onze stad staat een groot deel van de appartementen in het Riverfront meestentijds leeg, als investering." Hoewel ook elders veel panden in Belgrado leegstaan, is het vinden van een betaalbare woning lastig. Čukić: "Dit komt door de hoge leningen en hypotheek die zijn afgesloten en doordat het in Belgrado ondertussen ook lonend is om panden te kopen en via AirBnB te verhuren."

EEN FIETSPAD OP Z'N SERVISCH...

'De focus ligt voornamelijk op grote prestigeprojecten, waarmee je kunt scoren'

HET PLEIN VAN DE REPUBLIEK IS NA DE HERINRICHTING KAAL EN STENIG GEWORDEN EN DUS HEET IN DE ZOMER.

speelruimte. Omdat geen enkel stedenbouwkundig plan aan de wijk ten grondslag ligt, zijn de meeste straten kort en bochtig, waardoor er geen bus doorheen kan."

Er zijn ook nog vijftien officiële sloppenwijken in de stad, waarvan de grootste, Deponija, op een voormalige vuilnisbelt ligt. Hier wonen zo'n 15.000 vluchtelingen en zigeuners in zelfgebouwde huizen van klei, karton, plastic en tin, omringd door afval en modderpoelen. De gemeente blijkt vanwege bureaucratische problemen niet in staat om deze illegale nederzettingen legaal te maken, inclusief de aanleg van riool, drinkwater en elektriciteit.

'Gewone' openbare ruimte komt er karig vanaf

De meeste stedelingen wonen in wijken met hoge grijze woonblokken rond (semi)openbare binnenterreinen. Naast de aanleg van de openbare ruimte bij prestigeprojecten is er blijkbaar onvoldoende budget over voor de inrichting van de rest van de stad. Pleintjes, straten en groenstroken in de gemiddelde woonwijk liggen er verwaarloosd bij. Hoewel Belgrado bekendstaat als een veilige hoofdstad, los van zakkenrollen, is het niet zo dat iedereen zich overal veilig voelt. Er zijn veel achterafstraatjes en onderdoorgangen (al dan niet naar de semiopenbare, vaak verwaar-

loosde binnentuinen), waar vrouwen zich vooral 's avonds niet altijd prettig voelen.

Čukić: "Her en der zijn speeltuintjes aangelegd, maar die zijn vaak gefinancierd door sponsors. Er zijn ook enkele participatietrajecten gestart, zoals *placemaking* of de aanleg van *urban pockets*, maar het gaat daarbij vaak om centraal gelegen plekken, waarbij het geld van fondsen of donaties komt en niet van de gemeente." Ze geeft nog een voorbeeld van een mislukte investering in de openbare ruimte: "Voor de herinrichting van het centraal gelegen Plein van de Republiek is bijna al het bestaande groen verwijderd en daar kwam een kaal, lelijk en stenig plein voor terug, dat in de zomer bloedheet en dus onaangenaam is."

Ondanks dat meer dan de helft van alle inwoners gebruikmaakt van het overvolle en slechte openbaar vervoer, blijft de (politieke) focus in Belgrado liggen op het faciliteren van de automobilist. Het wegonderhoud is redelijk op orde. Trottoirs en fietspaden schitteren door afwezigheid of zitten vol hobbels en kuilen. Politicoloog en activist Marko: "Over inclusiviteit praten we maar niet. Het lijkt erop of er in onze stad nauwelijks gehandicapten zijn, maar ga er maar van uit dat die de hele dag thuis zitten."

ZICHT VANAF HET KALEMEGDAN FORT OP DE SPLITSING VAN DE RIVIEREN DONAU EN SAVA.

DE NIEUWE OPENBARE RUIMTE BIJ HET WATERFRONT VORMT EEN GROOT CONTRAST MET DE REST VAN DE STAD.